Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

Kralj Ivan Zapolja (1526-1540) - njegov rod, uspon i vladavina

King John Zapolja (1526-1540) - His Kindred, Rise and Reign

Program skupa i sažeci izlaganja

Znanstveni i organizacijski odbor skupa:

dr. sc. Marija Karbić

dr. sc. Stanko Andrić

dr. sc. Petar Seletković (tajnik znanstvenog skupa)

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

organizira

Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

KRALJ IVAN ZAPOLJA (1526-1540)
njegov rod, uspon i vladavina

KING JOHN ZAPOLJA (1526-1540)
His Kindred, Rise and Reign

(5. - 6. studenoga 2026.)

PROGRAM SKUPA

(**Napomena**: svaki izlagač ima na raspolaganju 20 minuta.)

Četvrtak, 5. studenog 2026.
(Gradska knjižnica Slavonski Brod,
Trg Stjepana Miletića 2, Slavonski Brod)

11.00 – 11.10 **Otvorenje skupa**

11.10 – 12.45 **Prva sekcija**

Marija Karbić
Zapoljski prije Zapoljskih. Gospodari Zapolja u 13. i 14. stoljeću

István Kenyeres
The Szapolyai Family's Estates Before 1526

Petar Seletković
Familijari Zapoljskih iz Požeške, Vukovske i Srijemske županije

Krešimir Regan
Utvrda Zapolja kraj istoimenog naselja u kontekstu srednjovjekovnog rezidencionalno-obrambenog graditeljstva savsko-dravskog međurječja

Rasprava

13.00 **Pauza za ručak**

14.30 **Polazak autobusom za Zapolje i Novu Gradišku**

Druga sekcija

15.15 – 15.35 **(Crkva sv. Nikole u Zapolju)**

Ratko Ivanušec
Crkva sv. Nikole u Zapolju

16.00 – 16.30 **(Gradski muzej Nova Gradiška,**
Trg kralja Tomislava 7, Nova Gradiška)

Marija Mihaljević, Ana Pavleković Žeruk i Petar Seletković
Arheološki lokaliteti naselja Zapolja i bliže okolice

Petak, 6. studenog 2026.
(Gradska knjižnica Slavonski Brod, Trg Stjepana Miletića 2, Slavonski Brod)

10.00 – 11.15 **Treća sekcija**

Melina Rokai
Ivan Zapolja između Zapada i Turaka

Silvija Pisk
"Naša nesloga bit će propast ovog Kraljevstva" – utjecaj sedmogodišnjeg sukoba Zapoljevaca i Ferdinandovaca na slavonski kasnosrednjovjekovni prostor

Robert Skenderović
Utjecaj Sulejmanovog pohoda 1532. godine na odnos biskupa Šimuna Erdődyja i Stjepana Brodarića prema Ivanu Zapolji

Rasprava

11.15 – 11.30 **Pauza za kavu**

11.30– 12.45 **Četvrta sekcija**

Szabolcs Varga
Reprezentacija moći dinastije Zapoljskih

Teréz Oborni
"Servants of the Dead Lord" – Croatian Nobles and Soldiers in the Service of Friar George and King John I Szapolyai

Petra Plantosar
Pečuški biskupi i Ivan Zapolja

Rasprava

13.00 – 15.00 **Pauza za ručak**

15.00 – 16.20 **Peta sekcija**

Jakov Blagojević
"Južnoslavenski" karakter vlasti ugarsko-hrvatskog kralja Ivana Zapolje?

Stanko Andrić
Kralj Ivan Zapolja u ugarsko-hrvatskoj historiografiji 16. stoljeća

Tomislav Matić
The Specter of a Villain – John Zapolja in Pre-World War One Croatian Historiography

Rasprava i zatvaranje znanstvenog skupa

SAŽECI IZLAGANJA

Stanko Andrić
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Kralj Ivan Zapolja u ugarsko-hrvatskoj historiografiji 16. stoljeća

U izlaganju će se govoriti o prikazima i ocjenama Ivana Zapolje kao ugarskog (ugarsko-hrvatskog) kralja u historiografskim djelima nastalim u 16. stoljeću na području Ugarske i Slavonije. Posebna će se pozornost pokloniti pitanju kako suvremeni ili malo kasniji povjesničari gledaju na legitimitet Zapoljina kraljevskog naslova i općenito na njegovu vladavinu. Može se očekivati da će ta gledanja ovisiti o pripadnosti povjesničara Zapoljinom ili habsburškom političkom taboru. Većina povijesnih djela koja će se razmatrati napisana je na latinskom jeziku, a autori su im Juraj Srijemac, Nikola Olah, Antun Vrančić, Pavao Gregorijanec, Franjo Trankvil Andreis, Ivan Zermegh i Nikola Istvánffy. Osim tih uzet će se u obzir i najvažnija djela stranih suvremenih povjesničara koji su pisali o zbivanjima u Ugarskoj u doba kralja Ivana Zapolje (Kaspar Ursinus Velius, Paolo Giovio, Gian Michele Bruto). Osim povijesnih djela latinistâ, konzultirat će se s obzirom na ovo pitanje i malobrojnija djela na mađarskom (Ferenc Zay, István Székely) i hrvatskom jeziku (Antun Vramec).

Jakov Blagojević
(Sveučilište obrane i sigurnosti „Dr. Franjo Tuđman“, Zagreb)

“Južnoslavenski” karakter vlasti ugarsko-hrvatskog kralja Ivana Zapolje?

U mađarskoj se historiografiji od 19. stoljeća do suvremenog doba oblikovao niz različitih interpretacija kojima se nastojalo objasniti pozadinu činjenice da je na dvoru ugarsko-hrvatskog kralja Ivana Zapolje, u krugu njegovih najbližih savjetnika, službenika i diplomata djelovao razmjerno velik broj pojedinaca koji su podrijetlom bili s područja Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, tj. bili su južnoslavenskog podrijetla. Zbog značajne prisutnosti osoba s područja hrvatskih povijesnih zemalja na dvoru kralja Ivana u starijim se interpretacijama mađarske historiografije njegovoj vladavini pripisivao južnoslavenski karakter koji se promatrao kao jedan od uzroka njegove suradnje s Osmanlijama. U ovom se radu temeljem analize djelovanja i stavova najznačajnijih suradnika kralja Ivana koji su podrijetlom bili s područja hrvatskih povijesnih zemalja kao što su Franjo Frankapan Cetinski, Juraj Utješenović, Stjepan Bradarić, Ivan Statilić, Juraj Srijemac i drugi nastoji zaključiti o razlozima njihove podrške kralju Ivanu i okolnostima njihova djelovanja u njegovoj službi. Namjera je rada ispitati u kojoj su mjeri službenici iz hrvatskih povijesnih zemalja utjecali na ukupnost Zapoljine politike, može li se u djelovanju tih pojedinaca uočiti istovjetnost obrazaca djelovanja i jesu li opravdane interpretacije koje Zapoljinoj vlasti pripisuju tzv. južnoslavenski karakter.

Ratko Ivanušec
(Područna konzervatorska služba Slavonski Brod)

Crkva sv. Nikole u Zapolju

U radu se donose neke nove spoznaje o stilsko-morfološkim karakteristikama i graditeljskoj slojevitosti arhitektonskog korpusa crkve sv. Nikole u Zapolju na temelju analize tipologije tlocrta, građevne strukture zidova i otkrivenih arhitektonskih elemenata. U razdoblju srednjeg vijeka crkva se spominje 1332.g. u popisu papinske desetine kao župna sa župnikom Pavlom koji u prvom popisu uplaćuje 28 banovaca, a u drugom popisu 1334.g. 40 banovaca. Crkva je izgrađena na posjedu Zapolja koji se spominje u 13 st. u vlasništvu sinova Borića bana Odole, Čelka i Borića. Nakon toga posjed Zapolje postaje vlasništvo velikaške obitelji Tvrdića, te kasnije u 14. st. velikaške obitelji Zapolja. Tijekom svoje povijesti srednjovjekovna crkva je u nekoliko navrata pregrađivana i obnavljana. U pogledu tlocrta izvorno manja romanička jednobrodna crkva s polukružnim svetištem iz 13.st. imala je ranu dogradnju u vidu rizalitno istaknutog korpusa tornja ispred zapadnog pročelja. U razdoblju kasne gotike romanička crkva produžena je prema istoku izduženim arhitektonskim korpusom broda i poligonalnim svetištem bez kontrafora. Srednjovjekovna crkva obnovljena je u razdoblju baroka, te kasnije potkraj 19. st. kada je skraćena u tlocrtu i kada dobiva današnji arhitektonski volumen s dvoetažnim zvonikom. Posljednja obnova izvedena je 1909. godine. Unutrašnjost crkve oslikava se tada figuralnim kompozicijama i geometrijskim motivima u duhu historicizma. Oslikavanje crkve izveo je brodski slikar Josip Muravić. Crkva sv. Nikole u Zapolju svojom graditeljskom slojevitošću i tipološkim karakteristikama svrstava u skupinu izrazito vrijednih i jedinstvenih primjera srednjovjekovne sakralne arhitekture u Slavoniji.

Marija Karbić
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Zapoljski prije Zapoljskih. Gospodari Zapolja u 13. i 14. stoljeću

U izlaganju će se govoriti o plemićkim obiteljima koje su tijekom 13. i 14. stoljeća držale Zapolje. Nastojat će se utvrditi tko su bili njegovi vlasnici, i to počevši od prvih spomena Zapolja u vrelima, koja svjedoče da je ono, kao i brojni drugi posjedi u Požeškoj županiji, u prvoj polovini 13. stoljeća pripadalo plemićkom rodu Borića bana. Analizirat će se načini na koje je Zapolje mijenjalo vlasnike te pokušati utvrditi, koliko to bude moguće s obzirom na sačuvanost vrela, veze među njima. Pitanje načina prijenosa vlasništva promotrit će se napose s obzirom na važnost koju su pritom imale srodnička povezanost, zajedničko obiteljsko vlasništvo nad posjedima i ženidbene veze. Upozorit će se i na ulogu koju su u prijenosu vlasništva imale žene poput Roze, udovice kneza Detmara iz roda Borića bana, koja je predij Zapolje stekla zamjenom za predij Golgovu s rođacima svoga muža Odolom, Čelkom i Borićem iz roda Borića bana te potom jednu njegovu polovicu dala svojoj starijoj kćeri Marijani, ženi Tome Čepanova, a drugu polovicu svojoj mlađoj kćeri Martini, ženi Aleksandra Petrova. Pažnja će se obratiti i na vijesti o osobama koje su u drugoj polovici 14. stoljeća nosile pridjevak Zapoljski i njihovim vezama s bosanskim biskupom Petrom, na koje je već upozorio Tibor Neumann.

István Kenyeres
(Budapest Főváros Levéltára, Budapest)

The Basis of Power: The Szapolyai Family's Estates Before 1526

At the time of the Battle of Mohács, the Szapolyai estates constituted one of the most significant fortunes in Hungary. From the second half of the 15th century until Mohács, the family likely held some 50 castle estates; at the time of Mohács, this number stood at 34, and they owned six towns and 46 market towns, along with more than 400 villages. In addition to these, János Szapolyai's power base was further strengthened by the castles associated with his voivodeship in Transylvania. A key feature of the Szapolyai estate system was that it spanned 29 counties; in other words, the estates serving as the family's power base covered nearly half of the country's counties. Essentially, only the queen (at that time, Maria of Habsburg) possessed slightly more estates than the Szapolyais, and the income of a few highranking clergymen (the Archbishop of Esztergom and the bishops of Várad, Pécs, Transylvania, and Eger) could approach theirs. The vast majority of the estates were acquired by János Szapolyai's two ancestors, both of whom rose to the rank of palatine: on the one hand, his uncle Imre, and on the other, his father István, most often jointly. The annual net income from the Szapolyai family's estates can be estimated at at least 30,000 gold forints; which amounted to 8–10% of the country's annual (royal) revenues at the time (up to 300,000–350,000 gold forints), meaning they were the wealthiest private landowners around 1526. The presentation is based on an analysis of two unique sources: a mid-16th-century Szapolyai charter register and the account book of the Szapolyai estates (1518-1519).

Tomislav Matić
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

The Specter of a Villain – John Zapolja in Pre-World War One Croatian Historiography

In the nineteenth century, nations were still being formed in Southeastern Europe, and national mythopoeia sought its heroes and villains. Scientific historiography was still in its early stages and the Croatian national awakening found in it a helpful means of establishing national unity. The Diet of Cetin and the election of Ferdinand of Habsburg as king of Croatia was a key moment for constructing a precedent of Croatian apartness and self-determination, which was a burning political issue at the time when first Croatian scientific historians were writing. But as Ferdinand was their hero, someone had to take up the role of villain. That villain was John of Zapolje. That "savage Asian" (as Šime Ljubić called him), that cowardly, power-hungry excuse for a king was a favorite whipping boy of pre-War Croatian historiographers. The blame for the weakening of the Kingdom of Hungary-Croatia was laid on him, and subsequently for the defeat on Mohács as well. This paper will examine the stance pre-World War One Croatian historiography took towards John of Zapolje. It will consider the sources they had at their disposal, the political climate they worked in, and the personal biases that showed in their work.

Marija Mihaljević
(Gradski muzej Nova Gradiška)

Ana Pavleković Žeruk
(Gradski muzej Nova Gradiška)

Petar Seletković
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Arheološki lokaliteti naselja Zapolja i bliže okolice

U naselju Zapolje i njegovoj bližoj okolici terenskim rekognosciranjem i zaštitnim arheološkim istraživanjima otkriveni su arheološki lokaliteti koji svjedoče o kontinuitetu života na tom prostoru od prapovijesti, preko antike i kasnog srednjeg vijeka do danas. Godine 2017. dijelom je istražen lokalitet u neposrednoj blizini crkve sv. Nikole. Otkriveno je naselje i nekropola s paljevinskim ukopima koji pripadaju kasnom brončanom dobu, odnosno Kulturi polja sa žarama, kao i naselje iz razvijenog i kasnog srednjeg vijeka (13. i 14. stoljeća). Tijekom konzervatorsko - arheoloških radova 2023. godine oko arhitektonskog korpusa zvonika crkve sv. Nikole istraženo je više kosturnih ukopa ispod temelja zvonika koji pripadaju razdoblju kasnog srednjeg vijeka te su pronađena dva dijagonalna kontrafora. Cilj izlaganja je prikazati arheološku sliku naselja Zapolje od prapovijesti do kraja kasnog srednjeg vijeka.

Teréz Oborni
(ELTE Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet, Budapest)

"Servants of the Dead Lord" – Croatian Nobles and Soldiers in the Service of Friar George and King John I Szapolyai

"A dead lord has no servants," ran a contemporary proverb, alluding to the fact that even a lord's closest retainers would often disavow him after his death or immediately disperse and enter the service of new masters. Identifying the noble retainers of Friar George (Fráter György; in Croatian: Juraj Utješenović/Utješenić), who played a decisive role as the most influential counsellor of King John I Szapolyai, requires painstaking research. It is therefore particularly fortunate that the so-called Castaldo Codex, held by the Biblioteca Ambrosiana in Milan under the shelfmark G 275 inf., contains a detailed list of the renowned friar's *servitores* and *familiares*.

One of the most striking features of this list is the exceptionally high proportion of Croatian surnames. It has long been known that numerous members of noble families fleeing the Dalmatian and Croatian territories entered the service first of King John and subsequently of Friar George. Many of them rose to prominent positions in government, as is most clearly exemplified by Friar George's own historical career. This paper will examine the Croatian noblemen and soldiers who served Friar George—and thus, indirectly, King John—in Transylvania during the 1530s and 1540s, whether as military commanders or as officials appointed to govern castles and estates. Particular attention will be paid to Juraj/György Bojnichich of Knin, who was reportedly related to Friar George and, in any event, belonged to his innermost circle of trusted associates.

Silvija Pisk
(Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu)

Naša nesloga bit će propast ovog Kraljevstva – utjecaj sedmogodišnjeg sukoba Zapoljovaca i Ferdinandovaca na slavonski kasnosrednjovjekovni prostor

Pogibijom ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika Jagelovića pojavila su se dvojica pretendenata na krunu, a zemlja se podijelila na pristaše Ivana Zapolje i Ferdinanda Habsburškog. Izborom Ferdinanda Habsurškog 1527. za kralja započeo je svojevrsni građanski rat Zapoljevaca i Ferdinandovaca. Najznačajniji pristaše Zapolje na području Hrvatske bili su Šimun Erdödy, Petar Erdödy i Toma Nadasdy, dok su Habsburgovca zdušno podržavali Petar Keglević, Franjo Tahy, Franjo Batthyany i Ludovik Pekry. Suprotstavljeni plemići provaljivali su jedni drugima na imanja i pritom ih pljačkali i pustošili. Na taj su način stradala su brojna imanja. Tek 8. listopada 1530. kod Dišnika i Novog Dvora dolazi do sklapanja primirja između pristaša Zapolje i Ferdinanda, pri čemu su se i jedni i drugi odrekli međusobnih uništavanja imanja. No, Šimun Erdödy, njegov brat Petar Erdödy i Toma Nádasdy prelaze na Ferdinandovu stranu tek 6. kolovoza 1534. u Vásarhelyu.

U radu će se na odabranim primjerima pokazati koliko su bili intenzivni sukobi protivničkih strana i koliko su štete prouzročili jedni drugima. Sedam godina nesigurnosti, ne samo da je olakšalo osmanlijska osvajanja, nego je dodatno ugrozilo stanovništvo. Pustošenjem imanja, neovisno o strani koja ih je prouzročila, uništavala su se pripadajuća sela, ljetina i plodna zemlja.

Petra Plantosar
(Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku)

Pečuški biskupi i Ivan Zapolja

Razdoblje vladavine kralja Ivana Zapolje obilježeno je značajnom političkom i društvenom nestabilnošću, koja je imala za temelj istodobno polaganje prava na ugarsko-hrvatsko prijestolje od strane Zapolje i Ferdinanda Habsburškog. Ova se podvojenost ponajprije očitovala u podjeli njihovih pristaša, pri čemu se uočava pripadnost određenih visokih dužnosnika u Kraljevstvu pojedinom taboru, ali i dinamika promjene potpore jednom, odnosno drugom vladaru, što dodatno svjedoči o nestabilnosti unutar Kraljevstva. Uz potporu plemstva, u ovim su okolnostima imali važnu ulogu i crkveni prelati. U tom kontekstu osobitu važnost ima područje Pečuške biskupije, smještene na južnim granicama Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, čiji se dio u vremenu nakon Mohačke bitke već nalazio pod osmanskom vlašću. Uzimajući u obzir navedeno, pečuški su biskupi djelovali u specifičnim okolnostima te su, samim time, imali značajnu ulogu u potpori jednom, odnosno drugom vladaru. U razdoblju od 1526. do 1540. godine na pečuškoj biskupskoj stolici izmijenila su se tri biskupa: Juraj II. Sulyok (1526.-1535.; 1537.-1538.), Stjepan Brodarić (1536.-1537.) te Ivan IV. Osječki (1539.-1541.). Cilj ovoga rada je analizirati odnos pečuških biskupa s kraljem Ivanom Zapoljem te rasvijetliti njihovu političku ulogu u promatranom razdoblju.

Krešimir Regan
(Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb)

Utvrda Zapolja kraj istoimenog naselja u kontekstu srednjovjekovnog rezidencionalno-obrambenog graditeljstva savsko-dravskog međurječja

Utvrda Zapolja, po kojoj je ugarsko-hrvatska vladarska dinastija nosila ime, nalazila se na lokalitetu zvanom *Gradina*, nekoliko stotina metara južno od današnje autoceste Zagreb-Lipovac i 2 km jugozapadno od crkve sv. Nikole. Sagrađena je na posjedu, koji se prvi put spominje 1258. u rukama plemićkoga roda Borića bana. Krajem XIII. ili početkom XIV. st. njime je na nepoznati način zagospodarila plemićka obitelj i kasnija vladarska dinastija Zapolja, koja je na njemu sagradila utvrdu. Pod osmansku vlast ona je pala prije 1537. i potom je bila napuštena.

Sudeći prema katastarskom snimku utvrde iz 1857. i orto snimci iz 1968. godine, to je bio srednje velik kompleks, koji se sastojao od gradske jezgre te najmanje jednoga utvrđenog predgrađa. Sama jezgra bila je utvrda nepravilnoga oktogonalnog tlocrta dimenzija 45 m x 45 m, zidana opekom te opasana dvostrukim obrambenim jarkom. Sa sjeverne i istočne strane na jezgru se naslanjalo utvrđeno predgrađe izduženoga ovalnog tlocrta, koje je također bilo dodatno štićeno obrambenim jarkom.

Iako zbog pomanjkanja arheoloških istraživanja nemamo izričitu potvrdu o izgledu utvrde Zapolja, prema dosadašnjim spoznajama o njezinom izgledu možemo pretpostaviti da je ona pripadala malobrojnoj skupini utvrda centralnog višekutnog tlocrta, kakve su tijekom XIV. i XV. st. na ugarsko-hrvatskom prostoru gradili magnati po uzoru na vladarske rezidencije. U latinskim izvorima takvi se rezidencijalno-obrambeni kompleksi podjednako javljaju pod nazivima tvrdi grad *(castrum)* i kaštel *(castellum)*, dok ih suvremena mađarska burgologija tretira kao podskupinu kaštela, koji se prema području nastanka, u znanstvenoj literaturi nazivaju srednjoeuropski kaštel, burg-kaštel tipa Srednje Europe, tvrdi grad-dvorac *(*njem. *Burgschloss)* i utvrđena palača ili utvrđeni dvorac (mađ. *várpalota*).

Melina Rokai
(Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)

Ivan Zapolja između Zapada i Turaka

U cilju doprinosa istoriografiji o kralju Ivanju Zapolji, u predloženom radu biće reči o njegovom vojnom i političkom funkcionisanju između Zapada i Osmanskog carstva tokom šestnaestog stoleća. Slično mnogim plemićima, Hrvatima i Mađarima, Ivan Zapolja, pripadnik slavonskog plemstva, svoja je prva vojnička iskustva stekao u borbi sa Turcima. Mohačka bitka 1526. godine, kao jedan od najbitnijih takvih okršaja je imala za rezultat smrt kralja Ljudevita II i upražnjenje prestola.

Slavonski staleži su u Dubravi, u Požeškoj županiji za novog vladara izabrali upravo Ivana Zapolju. Za Ivana Zapolju su se opredelili i Mađari na saboru u Stolnom Biogradu 10. novembra 1526. godine, gde je i krunisan. U međuvremenu je, međutim, grupa ugarskih velikaša 17. decembra 1526. godine u Požunu za kralja izabrala austrijskog vojvodu Ferdinanda Habsburškog. Slično ugarskim velikašima, hrvatski je sabor takođe izabrao Ferdinanda Habsburškog za kralja. S ciljem doprinosa istoriografiji o Ivanu Zapolji treba naglasiti da je slavonski sabor zauzeo suprotni stav od hrvatskog sabora, odnosno da su prvi put Slavonci nezavisno od Hrvata birali kralja. Treba navesti kako je Ištvan Verbeci, poznat po kodifikaciji običajnog mađarskog prava, bio jedan od najvatrenijih zagovornika ideje o Ivanu Zapolji kao kralju.

Ferdinand je uspeo da istisne Ivana Zapolju iz Mađarske uz pomoć stranih trupa, ali se i Ivan Zapolja obratio za pomoć Francuzima, Poljacima i na kraju Sultanu. Uz tursku pomoć, Zapolja je vratio pod svoju vlast veliki deo Ugarske. To je dovelo do trajne podele zemlje koja je imala dva kralja (Ferdinanda Habzburškog i Ivana Zapolju). Kako bi podelili Ugarsku na interesne sfere, dvojica protukralja sklopila su 1538.godine u Varadu sporazum za koji sultan nije smeo znati. Međutim, Ivan Zapolja se rođenjem sina odrekao ovog ugovora, ponovo pozvao osmanske trupe, koje su osvojile Budim i najveći deo Ugarske za narednа dva stoleća. U cilju doprinosa istoriografiji, treba ukazati i na zanimljivost koja pokazuje kako je to funkcionisanje između zapada i Osmanskog carstva od strane osmanskih vlasti drugačije gledano – iako je sahranjen u grobnici mađarskih kraljeva u Stolnom Beogradu, kada je i ovo mesto osvojeno Junis beg je izbacio posmrtne ostatke Ivana Zapolje govoreći kako on nije bio kralj, već sultanov sluga.

Petar Seletković
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Familijari Zapoljskih iz Požeške, Vukovske i Srijemske županije

Jedan od najboljih pokazatelja povezanosti velikaških obitelji s plemstvom određenoga kraja očituje se kroz sustav familijara, karakterističan za ugarsko društvo razvijenoga i kasnog srednjeg vijeka. Putem tog sustava stvarala se razgranata mreža odnosa između velikaša i lokalnog plemstva, koja je znatno utjecala na njihov položaj i politički utjecaj u pojedinim županijama.

Iako su Zapoljski nakon uspona među velikaše svoje glavno sjedište imali na sjeveru Ugarskoga Kraljevstva, trajno su naglašavali svoje podrijetlo iz Požeške županije te održavali snažne veze s tamošnjim plemstvom. U svojim su službama – od kaštelana i vojnih zapovjednika do dužnosti na ugarsko-osmanskom pograničju – angažirali brojne pripadnike srednjeg i nižeg plemstva iz Požeške, Vukovske i Srijemske županije. Time su gradili široku mrežu političkih i rodbinskih veza koja je jačala njihov utjecaj u južnim ugarskim krajevima.

Među istaknutim familijarima bili su Nikola mlađi Hagymás od Berekszóa i Franjo Dessewffy Cernički, koji su početkom 16. stoljeća obnašali važne dužnosti poput severinskog vicebana, erdeljskog vicevojvode i požeškog podžupana. Takve su službe familijarima omogućavale društveni uspon, stjecanje posjeda i širenje ugleda unutar plemićkog društva.

Cilj je izlaganja prikazati kako su Zapoljski preko svojih familijara učvršćivali položaj u Požeškoj, Vukovskoj i Srijemskoj županiji te kako je njihov politički uspon istodobno otvarao prostor napretku njihovih sljedbenika.

Robert Skenderović
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod)

Utjecaj Sulejmanovog pohoda 1532. godine na odnos biskupa Šimuna Erdődyja i Stjepana Brodarića prema Ivanu Zapolji

Godine 1532. sultan Sulejman Veličanstveni kreće na svoj drugi pohod na Beč. Nakon neuspjele opsade Kisega osmanlijska vojska se vraćala preko Slavonije u kojoj je napravila veliku štetu i zločine nad stanovništvom. Svemu su osobno svjedočili tadašnji zagrebački biskup Šimun Erdődy i srijemski biskup Brodarić. Biskupi Brodarić tada je upravo boravio kod Erdődyja u Ivaniću i Čazmi te je imao priliku uvjeriti se iz prve ruke o strahoti prolaska osmanlijske vojske. Štoviše, Osmanlije su tom prilikom uništile i Poljanu – posjed njegove obitelji. Ipak, iz Brodarićevih kasnijih pisama se vidi da je on i dalje bio čvrsto uvjeren u Zapoljinu politiku suradnje s Osmanlijama. Postojali su i drugi razlozi njegove odanosti. Zapolja je nesumnjivo privukao čvršće Brodarića uz sebe povjerivši mu iste godine upravljanje Pečuškom biskupijom, a 1535. godine ga je i imenovao pečuškim biskupom. Na drugoj strani, Erdődy je jako teško prihvaćao suradnju s Osmanlijama. Prolazak osmanlijske vojske 1532. godine kroz Slavoniju jako ga se dojmio i bitno je utjecao na njegovu kasniju odluku da se odrekne Zapolje i prijeđe na Ferdinandovu stranu.

Szabolcs Varga
(ELTE Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet , Budapest)

Reprezentacija moći dinastije Zapoljskih

Ova studija istražuje reprezentaciju moći obitelji Zapoljskih od njezina uspona u 15. stoljeću do njezina izumiranja, uz sažet osvrt na njezinu trajnu baštinu u Erdelju. Na temelju povelja, narativnih izvora, pečata, heraldike i grobnih spomenika, rad analizira kako su se ovi ugarski magnati integrirali u europsku dinastičku elitu. Stjecanje naslova vječnog kneza Spiša (Szepes) 1465. godine, uzdizanje na čast palatina te brak Stjepana Zapoljskog s Hedvigom iz dinastije Pjastovića utemeljili su njihov kneževski status, koji je dodatno osnažen udajom Stjepanove kćerke Barbare Zapoljske za poljskog kralja Žigmunda I. Starog 1512. godine. Titule, heraldički simboli, brojne vojne pratnje, rezidencije i raskošni ukopi odražavali su taj status. Krunidba Ivana Zapoljskog 1526. godine označila je vrhunac uspona ove obitelji. Međutim, posljedice Mohačke bitke, sukob s Habsburgovcima, teritorijalni gubici i diplomatska izolacija brzo su ograničili njegovu vlast. Potpora Osmanskog Carstva omogućila mu je očuvanje moći, ali je istodobno ograničila njegov suverenitet i naštetila njegovu međunarodnom ugledu. Polaganje prava na baštinu Hunyadija (Korvina), graditeljski projekti i brak s Izabelom Jagelović bili su usmjereni na očuvanje kraljevskog prestiža. Autori dokazuju da su resursi koji su bili dostatni za osiguranje prijestolja preostali nedostatnima za održavanje nadzora nad cijelim kraljevstvom. Usprkos tomu, kraljevsko se dostojanstvo i dalje očitovalo kroz ceremonijale i vizualne reprezentacije moći. Simbolička baština ove obitelji nadživjela je njezino izumiranje te je zadržala snažan utjecaj na erdeljskom kneževskom dvoru.

Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Ante Starčevića 8, 35 000 Slavonski Brod
http: //hipsb.hr/

Priredio:
Petar Seletković

Grafička priprema i tisak:
Krešendo, Osijek